

10

**Millî Mücadele
Döneminde
Samsun Bombardımanı**

**Samsun Bombardment
in the National
Struggle**

Rahmi Çiçek

Millî Mücadele Döneminde Samsun Bombardımanı

*Rahmi Çiçek**

Özet

Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanmasından sonra İtilaf devletleri, antlaşma hükümlerine dayalı olarak, önce İstanbul'u kontrol altına almış, sonra ise Karadeniz'e donanma çıkartarak kıyıda yer alan şehirlerde donanma vasıtasıyla denetimler başlatmışlardır. Karadeniz kıyılarında ve limanlarında denetime başlayan İtilaf devletleri donanmasında etkin görev üstlenen devletlerin başında İngiltere geliyordu. Diğerleri ise sırasıyla Fransa ve ABD idi. İtalyan donanması ise daha çok Akdeniz ve Ege Denizi'nde faaliyette bulunmaktaydı. 1919'dan itibaren İtilaf devletlerinin Karadeniz'deki denetimlerine Yunanistan donanması da katıldı. Yunan donanmasının katılımıyla birlikte İngiliz ve Yunan donanmaları iş birliği içerisinde Karadeniz sahilindeki bütün hareketlerin kontrol altına alınmasında istihbarat ve bilgi paylaşımında bulunuyorlardı. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya çıkışı ve Millî Mücadele hareketinin örgütlenmesiyle birlikte İngiliz-Yunan iş birliği hem karada hem de denizlerde artarak devam etmiştir. TBMM'nin açılışından sonra kurulan Ankara Hükûmeti'nin, Anadolu topraklarında yürüttüğü savaşın her türlü, askeri cephane ve malzemesi için kullanabileceği güzergâh Karadeniz limanları idi. O nedenle, 1920 sonrasında TBMM Hükûmeti'nin Batı Cephesi'nde yürüttüğü savaşın her aşamasında, Ankara Hükûmeti'nin askeri ikmal yollarını engellemek için İngiliz ve Yunan donanmaları Karadeniz'deki faaliyetlerini artırarak, Batum-Zonguldak arasındaki kıyı bölgelerinde yer alan limanları ve her türlü deniz vasıtasını kontrol altına almak istemişlerdi. 1920-1922 döneminde bölgede iki devletin donanma gücü zaman zaman normal kontrol dışında bölgedeki liman ve küçük iskeleleri bombardımana tabi tutmuşlardı. Bu faaliyetler özellikle İnönü Savaşları ile Sakarya ve Büyük Taarruz öncesinde artmıştır. TBMM Hükûmeti'nin Yunan işgaline karşı yürüttüğü savaşta lojistik destek aldığı Sovyet Sosyalistler Birliği ile İstanbul'dan ya da Ukrayna ve Romanya üzerinden sağladığı cephanelerin giriş kapıları ağırlıklı olarak Kastamonu, Sinop ve Samsun limanları idi. Ayrıca 1920 sonbaharında Ermenistan Hükûmetiyle yapılan Gümrü antlaşmasından sonra Doğu Anadolu bölgesindeki askeri kuvvetlerin Batı Cephesi'ne aktarılmasında da Trabzon-Samsun ve Kastamonu sahil iskeleleri kullanılmıştır. Bu çalışmanın konusunu Millî Mücadele'de Batı Cephesi'nde Yunanistan ile savaş içerisinde bulunan TBMM Hükûmeti'nin Karadeniz'deki güvenliğini ve lojistik desteğini kesmek amacıyla Yunan donanmasının 1922 yılında Samsun limanına düzenlediği bombardıman ve sonrası yankıları oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Samsun, Pontus, Yunan Donanması, Millî Mücadele

* Prof. Dr., Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, rcicek[at]trabzon.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1176-0000

Samsun Bombardment in the National Struggle

Abstract

After the signing of the Mudros Armistice Treaty, the Entente states, based on the provisions of the treaty, first took control of Istanbul and then launched a navy in the Black Sea and started inspections in the coastal cities through the navy. Britain was the leading state that assumed an active role in the navy of the Entente states that started to control the Black Sea coasts and ports. The others were France and the USA respectively. The Italian navy was mostly active in the Mediterranean and the Aegean Sea. From 1919 onwards, the Greek navy also joined the control of the Entente states in the Black Sea. With the participation of the Greek navy, the British and Greek navies were sharing intelligence and information to control all movements on the Black Sea coast in cooperation. With Mustafa Kemal Pasha's departure to Anatolia and the organization of the National Struggle movement, British-Greek cooperation continued to increase both on land and at sea. The route that the Ankara government, which was established after the opening of the Grand National Assembly of Turkey, could use for all kinds of military ammunition and materials for the war it conducted on Anatolian lands was the Black Sea ports. Therefore, at every stage of the war waged by the Turkish Grand National Assembly government on the western front after 1920, to prevent the military supply routes of the Ankara government, the British and Greek navies increased their activities in the Black Sea and wanted to control the ports and all kinds of naval vessels in the coastal areas between Batum-Zonguldak. During the 1920-1922 period, the naval forces of the two states in the region occasionally bombarded the ports and small piers in the region outside of normal control. These activities increased especially before the Battle of İnönü and Sakarya and the Great Offensive. The ports of Kastamonu, Sinop, and Samsun were the main ports of entry for the Union of Soviet Socialists, from which the Turkish Grand National Assembly government received logistical support in its war against the Greek occupation, and for ammunition supplied from Istanbul or via Ukraine and Romania. In addition, Trabzon-Samsun and Kastamonu coastal ports were used for the transfer of military forces in the Eastern Anatolia region to the western front after the Gyumri treaty with the Armenian government in the fall of 1920. The subject of this study is the Greek ports to cut the security and logistic support of the Turkish Grand National Assembly government in the Black Sea, which was at war with Greece on the western front during the National Struggle.

Keyword

Samsun, Pontos, Greek Navy, National Struggle

1. Giriş

Karadeniz’de İtilaf devletleri donanlarının denetimleri Yunanistan’ın İngilizlerin desteği ile İzmir’e çıkmaları ve Millî Mücadele örgütlenmesinin Mustafa Kemal Paşa öncülüğünde gerçekleşmeye başlaması üzerine sıkışmıştır. Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu çıkışı ve Millî Mücadele hareketinin örgütlendiği süreçte İngiliz-Yunan iş birliği artarak devam etmişti.¹ TBMM’nin açılışından sonra kurulan Ankara Hükûmeti’nin, Anadolu topraklarında yürüttüğü savaşın her türlü askeri cephane ve malzemesi için kullanabileceği güzergâh Karadeniz limanları idi. O nedenle, 1920 sonrasında TBMM Hükûmeti’nin Batı Cephesi’nde yürüttüğü savaşın her aşamasında, Ankara Hükûmeti’nin askeri ikmal yollarını engellemek için İngiliz-Yunan donanmaları, Karadeniz’deki faaliyetlerini artırmışlardı. 1920-1922 döneminde bölgede iki devletin donanma gücü zaman zaman normal kontrol dışında, bölgedeki liman ve küçük iskeleleri bombardımana tabi tutmuşlardı.² Bu faaliyetler özellikle İnönü Savaşları ile Sakarya ve Büyük Taarruz öncesinde artmıştır. TBMM Hükûmeti’nin Yunan işgaline karşı yürüttüğü savaşta lojistik destek aldığı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile İstanbul’dan ya da Ukrayna ve Romanya üzerinden sağladığı cephanelerin giriş kapıları ağırlıklı olarak İnebolu ve Samsun limanları idi. Ayrıca 1920 sonbaharında Ermenistan Hükûmeti ile yapılan Gümrü Antlaşması’ndan sonra Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki askeri kuvvetlerin Batı Cephesi’ne aktarılmasında da Trabzon-Samsun ve İnebolu limanları kullanılmıştır.³

Yunan donanmasının Karadeniz’deki faaliyetlerinin iki amacı bulunuyordu. Birincisi bölgede çetecilik faaliyetlerine başlamış olan Pontusçu Rumları desteklemektir. İkincisi ise İzmir’den Anadolu’ya giren Yunan ordusuna karşı savaşan Ankara Hükûmeti’nin ikmal yollarının kesilmesi idi. Bu amaçlara yönelik olarak: 1919 Mayıs ayından itibaren Yunan donanması Karadeniz’de yoğun bir faaliyete girmiştir. Karadeniz’de abluka uygulayarak Türk gemilerini aramış, bazı limanları ve şehirleri bombalamıştır. İnebolu, Trabzon ve Samsun bombardıman edilen şehirlerdir.⁴

Yunanlar, 10 Ocak 1921’de I. İnönü yenilgisinden yaklaşık üç ay sonra, 1 Nisan 1921’de gerçekleşen II. İnönü Muharebesi’nde tekrar yenilerek Bursa’nın doğusundaki mevzilerine geri çekilmişlerdir. Ankara Hükûmeti’nin bu başarısı ile birlikte 16 Mart 1921’de Sovyet Rusya ile Moskova Antlaşması’nın imzalanarak Millî Mücadele’ye askeri malzeme ve para yardımı temin etmesi, İtilâf Devletleri’ni yeni tedbirler almaya sevk etti.⁵

¹ Mehmet Okur, “IX. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa’nın Raporlarında Karadeniz’de Pontusçu Faaliyetler”, *Karadeniz’de İsyân, Mübadele ve Propaganda*, (Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu- Rahmi Çiçek-Mehmet Okur) Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020, s.85-86

² Mehmet Okur, *Millî Mücadele’de Karadeniz Bölgesi’ne Yönelik İngiliz Faaliyetleri*, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, Muhtelif sayfalar

³ Ayrıca Karadeniz limanları Anadolu’ya İstanbul üzerinden geçen insan kaynağı ile istihbarat bilgilerinin toplanmasında geçiş noktaları olarak kullanıldı. Bkz. Bülent Çukurova, *Kurtuluş Savaşı’nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ardıç Yayınları, Ankara 1994; Mesut Aydın, *Millî Mücadele Döneminde TBMM Hükûmeti Tarafından İstanbul’da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992

⁴ Rahmi Çiçek, “Millî Mücadele’de İnebolu, Trabzon ve Samsun Bombardımanları”, *Karadeniz’de İsyân, Mübadele ve Propaganda*, (Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu- Rahmi Çiçek-Mehmet Okur) Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020, s. 193-194

⁵ Hüsnü, Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşı’nda İstanbul ve Yardımları*, C. I-II, İstanbul 1975, muhtelif sayfalar.

İtilâf devletleri, yapmış oldukları değerlendirmede Mustafa Kemal'in liderliğindeki Ankara Hükûmeti'nin başarısında kuzeyden gerçekleştirilen lojistik nakliyatın önemli bir rol oynadığını kanaatine vardılar. Bu tespit sonrasında İtilâf devletleri donanmaları ve Yunanistan, 26 Mart 1921'de Karadeniz kıyılarına yönelik genel bir abluka ilân etmiş ve bu kapsamda askeri destek ve her türlü lojistik yardım malzemesi taşıyan gemilerdeki personele korsan muamelesi yapacağını, yüklerinin müsadere edileceğini ve gemilerin batırılacağını bildirmiştir.⁶

Bu abluka, özellikle Kütahya ve Eskişehir ile Sakarya muharebeleri sürecinde daha da arttı. Zira bu dönemde Yunan filosu, Türk limanlarında icra edilen nakliyatın engellenmesine yönelik faaliyetlerine büyük ağırlık vermiştir. Bu ablukeye rağmen Türk deniz nakliyatının engellenememesi Yunan filosunu kızdırmış, bu kapsamda filo, nakliyat işlerinde görev alan liman ve şehirleri bombalama hareketine girişmiştir.

Yunan donanması tarafından bombalanan şehirlerden biri olan Samsun, İç Anadolu üzerinden Batı Cephesi'ne askeri nakliyatın taşındığı önemli limanlardan biriydi. Yunanistan, bu limanı işlemez duruma getirmek, buradaki malzemeyi tahrip etmek, Türk denizciler tarafından ele geçirilen "Enosis" adlı vapurunun intikamını almak ve Samsun bölgesinde faaliyette bulunan Pontus çetelerine moral vermek ve kıskırtmak, Müslüman halkın mücadele azmini kırmak amaçlarla 7 Haziran 1922'de Samsun'a bombardıman düzenlemiştir. Fakat Karadeniz taşımasını baltalamak için Karadeniz'de sürekli savaş gemileri bulunduran Yunanistan, bunu engelleyemediği gibi kendi gemilerini de koruyamamıştı.⁷

2. Samsun Bombardımanı

Millî Mücadele'nin başından itibaren, askeri nakliyatın önemli noktaları olan İnebolu, Samsun ve Trabzon'da Yunanlıların her fırsatta kontrol etmek ve işlevini etkisiz kılmak istedikleri iskelelere sahip üç önemli merkezdi. Bölgede faaliyet gösteren Pontusçulara moral ve destek vermek, Rusya'dan gelen yardımı kesmek ve Rus ordularından kalan silah ve topları tahrip etmek için, Önce İnebolu sonra Trabzon'u 20 Temmuz 1921'de bombaladılar.⁸ Yunan donanması 1921 yılında başlattığı bu ablukeyi Sakarya Savaşı'na kadar sürdürdü. Bu saldırılardan amaç Anadolu'nun iç kesimlerine silah ve cephane naklinde görev alan şehirleri ve limanları iyice kontrol altına almaya çalışmaktı.⁹

⁶ Rahmi Doğanay, "Millî Mücadele'de Karadeniz Limanları", *Karadeniz'de İsyân, Mübadele ve Propaganda*, (Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu- Rahmi Çiçek-Mehmet Okur) Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020, s.138-140

⁷ Mesut Çapa, Millî Mücadele Döneminde Karadeniz'de Yunan Gemilerinin Faaliyetleri", *Karadeniz'de İsyân, Mübadele ve Propaganda*, (Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu- Rahmi Çiçek-Mehmet Okur) Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020, s.171-182

⁸ İlyas Sami Kalkavanoğlu, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1957, s. 75

⁹ Rahmi Doğanay, "Karadeniz Limanları", s.164-167

9 Haziran 1921’de İnebolu bombardımanından sonra¹⁰ 6 Temmuz’dan itibaren iki gemiden oluşan Yunan filosu, Trabzon önlerinde karakol görevini sıklaştırmışlar, limana uğrayan veya oradan geçen kayık ve motorları aramaya başlamışlardı. Böylece Trabzon’a gelecek yardımı önlemek ve Pontusçuları harekete geçirecek moral destekle, Batı Anadolu’da Türk ordusunun gücünü kırmak istiyorlardı. Nihayet 20 Temmuz 1921 günü sabahı bir muhrip ile bir kruvazör, Trabzon’u topa tuttular. Yardımcı kruvazör Mendirek, Boztepe, Değirmendere üzerine ateş açınca Türk topçusu cevap verdi ve muhrip de ateşe başladı. Bu esnada şehre iki gülle düştüyse de insan kaybı olmadı.¹¹ Karşılıklı top atışları sürerken muhriplerden biri, Türk topçularının ateşi ile yaralandı. Trabzon kayıkçıları muhribi esir almak için hazırlanırken o sırada gelen bir Yunan torpidosu yaralı muhribi yedeğine alarak kaçırdı.¹²

Trabzon’u bombardıman eden kruvazörün Kılış olduğu sonradan anlaşılmıştı. Yunan zırhlısı Kılış’ın mürettebatı, bombardıman sonrası Samsun’a geldiği zaman, Samsun’daki Amerikan torpidosunun kaptanı ile görüştü. Kılış’ın kaptanı da amaçlarının şehirleri bombardıman etmek olmadığını, askeri sahalara ve şüpheli bölgelere birkaç top atarak kıyıdağı Türk toplarının açığa çıkmasını sağlamak olduğunu belirtmiştir.¹³ Buna göre; Yunanlıların amacı, ateş ettiği bölgelerde ve şehirlerde top mevziisi var ise verilen karşılıktan onların yerlerini öğrenip, bunları tahrip etmek veya stratejik bilgi olarak toplayarak İtilaf devletlerine Türklerin mütareke kararlarını çiğnediğini göstermekti.¹⁴

1921 başlarından itibaren Karadeniz’de Türklere karşı abluka uygulayan, zaman zaman limanları ve şehirleri bombalayan Yunanistan, 1922 yılı yaz aylarında bu uygulamalara devam etti. Yunanistan’ın amacı da Türklere lojistik destek fırsatı vermemek veya kendisine karşı savaşacak gücü başarabildiğince zayıflatmaktı.¹⁵

Samsun, İç Anadolu üzerinden Batı Cephesi’ne askeri nakliyatın taşındığı önemli limanlardan biriydi.¹⁶ Yunan donanmasının Büyük Taarruz öncesinde saldırıda bulunması Türk yetkililer tarafından beklenen bir durumdu.

¹⁰ Rahmi Çiçek, “Sakarya Savaşı Öncesi Karadeniz’de Yunan Ablukası ve İnebolu Bombardımanı”, *Atatürk Yolu*, C. III, S. 10, Ankara 1992, s. 170-179; Mevlut Baysal, “İnebolu Bombardımanı” *Yakın Tarihimiz*, C.IV, S.40, s.23-24

¹¹ *İstikbal Gazetesi*, 27 Temmuz 1921.

¹² Rahmi Doğanay, *Millî Mücadele’de Karadeniz (1919-1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017, s. 105

¹³ *ATASE Arşivi*, KL. 1225 D. 14 F. 32-5

¹⁴ Rahmi Doğanay, *Karadeniz*, s. 106; Emrullah Nutku, “Samsun Bombardımanı ve Kahramanlık Yarışı”, *Yakın Tarihimiz*, C. 4, S. 41, İstanbul 1962, s. 60.

¹⁵ Emrullah Nutku, “Kahramanlık Yarışı”, s. 60-61.

¹⁶ Figen Atabey, *Karadeniz’de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Millî Mücadele)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006, s.120-124

2.1. Bombardıman Öncesi Askeri Durum ve Alınan Tedbirler

Samsun, Batı Cephesi'nin ikmal yolarından biri olan Samsun-Ankara yolunun merkezini oluşturan limanı ile Büyük Taarruz öncesinde Yunanistan donanması tarafından işlemez duruma getirmek, buradaki malzemeyi tahrip etmek, "Enosis" vapurunun Türk denizcilerce ele geçirilmesine karşılık, buradaki Pontus çetelerine moral vermek ve kıskırtmak gibi amaçlarla 7 Haziran 1922'de Samsun'u bombardıman edilmiştir. 7 Haziran 1922 tarihinde Yunan harp gemilerinin Samsun'u bombardımanı esnasında Samsun şehrinin muhafaza ve inzibatıyla görevli bulunan Bahriye Müfreze Komutanlığına şehri müdafaa etmek noktasında büyük hizmetler düşmüştür. Bahriye Müfrezesi, Yunan harp gemilerinin Samsun'u bombardımanında kıyıları tutmuş herhangi bir çıkarmayı önlemek için gerekli tedbirleri almıştır.¹⁷

Bilindiği üzere Karadeniz kıyıları Mondros Mütarekesi'ni müteakiben işgalci devletlerin kontrolündeydi ve bazı önemli noktalar işgal edilmişti. Bu dönemde işgal filoları Karadeniz'deki deniz nakliyatını kesin olarak engellemesi maksadıyla, Yunanistan'a büyük destek sağlanmış ve onları bu hususta teşvik etmişlerdir. Yunan filosu, İstanbul'dan ve Sovyet Rusya'dan gizli yollarla gelen malzemenin Anadolu'ya çıkış kapısı olan İnebolu'yu 9 Haziran 1921'de; Terme'yi ise 1 Eylül 1921'de bombardıman edilmiştir.

23 Ağustos-13 Eylül 1921 tarihleri arasında gerçekleşen Sakarya Meydan Muharebesi'nde Yunan Ordusu'na ağır bir darbe indiren Türk Ordusu, Yunanlıları Eskişehir-Afyon hattına geri çekilmek zorunda bırakmıştı. Yunan Hükûmeti içine düşmüş olduğu bu kötü durumdan kurtulmak, ordu ve donanmasının moralini yükseltmek amacıyla, uzun planlamalardan sonra Samsun'u denizden bombardıman etme ve bu bölgede güç gösterisi yapma kararı almıştır. 7 Haziran 1922'de Samsun şehri denizden bombardımanı esnasında Samsun Bahriye Müfreze Komutanlığı, XV. Tümen Komutanlığı ile koordineli çalışarak Yunan askerlerinin kıyıya çıkmasına engel olmuştur. 7 Haziran 1922 tarihinde Averoff ve Kılıç zırhlıları, Panter ve Leon muhripleri ile iki yardımcı kruvazör ve dört mayın arama ve tarama gemisinden oluşan Yunan filonun, Samsun önlerinde görülmesiyle Samsun şehri müdafaa etmek için silahlı ve iyi talim görmüş deniz erleri kademeli bir şekilde şehrin içinde mevzi alırken, doğudaki burundan batıdaki Fener Burnu'na kadar Bahriye taburunun dört bölüğü de kıyı boyunca yayılmıştır. Tümen kıtaatı tepelerde mevzilerine yerleşirken, seyyar top bataryaları da hâkim tepelere sevk edilmiştir. Bombardıman esnasında şehirde sıkıyönetim ilan edilerek, sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. O sırada Samsun'dan, Ankara'ya sevk edilmek üzere çok miktarda cephaneye mevcut iken depolar da mayın silahıyla dolu bir durumdaydı. Saat 14.20'de Yunan Averoff zırhlısı tarafından kurusıkı bir top atışı yapılmasının ardından asıl bombardıman saat 14.30'da başlamıştır.¹⁸ Saat 15.00 itibari ile Yunan Filosu, hedef olarak şehrin batısındaki Rusya'ya ait yakıt

¹⁷ Rahmi Doğanay, "Karadeniz Limanları", s.148-152

¹⁸ BCA, HR. İM.6042

depolarını, merkezde bulunan Amerika ve Hollanda’ya ait tütün depolarını, Hükümet konağı’nı ve sahil şeridinde yakın bölgelerde bulunan askeri depoları hedef almıştır. Bombardıman nedeniyle saat 15.30’da Rusya’ya ait yakıt depolarında patlamalar olmuş, bazı askeri malzeme depolarında yangın çıkmıştır. Yunan Filosu, uluslararası hukuk kurallarına aykırı olarak icra ettiği bombardımana iki buçuk saat süreyle aralıksız olarak devam etmiş muhtelif çapta 548 mermi atmış ve saat 17.30 itibarıyla Bahriye Müfreze Komutanlığına ait topçu bataryasının bir mermisinin düşman kruvazörünün güvertesine isabet etmesiyle bombardıman son bulmuştur. Samsun’un bombardımanı, Yunanlıların gerek can kaybı ve gerekse maddi hasar yönünden Türk limanlarına vermiş oldukları zararların en büyüğü olması açısından önem arz etmektedir. Bu bombardıman esnasında Samsun şehrinin korunmasından ve inzibatından sorumlu bulunan Samsun Bahriye Müfrezesine ait birlikler kıyıları tutmuş, iskele ve kıyıdaki askeri malzemenin güvenli alanlara naklini sağlamıştır.¹⁹

2.2. Bombardıman

Saldırı öncesinde on gemiden oluşan Yunan filosu İstanbul Boğaz’ından geçerek Karadeniz’e çıkmıştır. İstanbul’dan itibaren Yunan donanmasının hareketi Karadeniz kıyı şeridinde bulunan gözletme istasyonları ve liman reislikleri tarafından telgraflarla Ankara’ya bildirilmiştir. 7 Haziran 1922 tarihinde saat 09:00’da Samsun önlerine gelen filo, limanın mayınlanmış olmasını düşünerek dikkatli hareket etmişti, filo komutanı limanı mayınlardan temizlemek üzere faaliyete başlamıştır. Bu gelişmeler sırada askerî Erkân Samsun’da bazı tedbirler alınmıştı. Askeri müfreze kıyıları tutmuş, iskele ve kıyıdaki askeri eşya içeri çekilmişti. Bu faaliyetin karaya asker çıkarma ihtimalini ortaya koyması üzerine TBMM Hükümeti karada her türlü tedbirin alınması için 15. Tümen Komutanı Cemil Cahit Bey’i bilgilendirmiştir.²⁰

Yunan donanması Samsun limanına yaklaşmadan önce şehirde Ankara’ya sevk edilmek üzere olan çok miktarda cephane bulunuyordu. Öncelikle iskelede ve depolarda bulunan silahların iç bölgeye aktarılması ve bombardıman ihtimalinin belirlenmesi ve yangın çıkma ihtimaline karşı tedbir alınması kararlaştırıldı. Saat 10.00’da limandaki 248 nolu ABD “Sands” zıhlısı komutanı Yunan kaptan gemisi Naxos’tan bir ultiatomu Samsun valisine getirmişti.²¹

Bu ultiatomda bombardımandan on dakika önce kurusıkı top atışıyla işaret verileceği de belirtiliyordu. “Kaptan Variacos” imzasıyla gelen ultiatomda, bundan sonra sorumluluğun Türklere ait olduğu bildiriliyordu. Aracı Amerikan donanması kaptanı ikinci bir mektubu da getiriyor ve onda da “Yunan filosunun varlığından veya

¹⁹ Figen Atabey, “Millî Mücadele Döneminde Samsun Bahriye Müfreze Komutanlığı ve Faaliyetleri”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları*, Cilt: 12 Sayı: 68 Yıl: 2019, s. 319-324

²⁰ Mehtap Başarır, “Anadolu Barışı Bağlamında Samsun Bombardımanı”, *Belgi Dergisi*, C.2, S.20, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Denizli, Yaz 2020/II, s. 2365-2391; *İstiklal Harbinde Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, C.V. s. 87

²¹ Rahmi Doğanay, *Karadeniz*, s. 111

hareketlerinden dolayı Türklerin Hristiyanlar üzerine bir baskı yapması durumunda, Mustafa Kemal Paşa'nın kontrolünde bulunan bütün kıyı boyunca Yunan filosunun karşılık vereceği" bildiriliyordu.²²

Bu mektuplara verilen olumsuz cevap üzerine Yunan filosu, 14.20'ye kadar beklemiş ve bu saatte kurusıkı işaret topu atmıştı. Bombardıman 15.00'te başlamış ve hedef olarak şehrin batısındaki Rusya'ya ait petrol tankları, şehrin ortasındaki Amerikan ve Hollanda tütün depoları, Hükûmet konağı, sahildeki askeri malzeme depoları seçilmişti. Averoff, Naxos ve kruvazörler önce orta çaplı topları ile bombardımana başlayıp sonra büyük toplarını kullanmıştı. Türkler 15.30'da ateşe karşılık vermişler, ancak etkili bir karşılık olmamıştı. Samsun'da bir kara bataryası vardı ve o da etkili değildi. Ama her şeye rağmen kıyıya yakın bulunan Averoff'a bir mermi isabet ettirmiş, mermi Averoff'un zihnini delememişti ama bu isabet Yunan bombardımanını durdurmuştu.

Saat 18.00'de Yunan filosu tamamen ateş kesinceye kadar 500'den fazla mermi atmış ve saat 19.00'dan sonra bir muhrip ile bir kruvazör doğuya, diğerleri batıya gitmişlerdir.

2.3. Bombardımanda Meydana Gelen Hasar

Bombardımanda oluşan hasar da şöyle tespit edilmişti: Valilik oturulamaz haldedir. Rum papazı ve Rum Doktor Churchill'in evlerinin duvarları yıkılmıştır. Alston mağazasının duvarı yıkılmıştır. Rum Yanko ve Rum Eleniko'ya ait evler, Türklere ait kırk iki ev, Ermeni kilisesi, rıhtımdaki nöbetçi evi, on dokuz mavna hasar görmüştür. Ermeni yetimhanesinin bir odası yıkılmış, belediyeye ait motor ve tüccar malları bulunan gümrük binası yanındaki depo kısmen yıkılmıştır. Rum Andevololu'ya ait mağaza yıkılmış, zarar 30 bin lira kadardır. Petrol deposunda 4496 teneke Amerikan gazyağı, 19800 tene Rus gazyağı, 4170 teneke ticari gazyağı, 6 bin kilo Rus benzini, 33 bin kilo belediyeye ait benzin, 38368 kilo belediyeye ait ticari benzin yanmıştır. Hepsi Türk olmak üzere dört kişi ölmüş, üç kişi yaralanmıştır. Askeri yiyecek ambarı yanmış, mayın deposu isabet almış, iki mayın parçalanmıştır.²³

Türk Hükûmeti 8 Haziran 1922'de Samsun bombardımanını protesto etmiş, İtilaf devletlerine açık şehir ve suların saldırıya uğradığı gerekçesiyle bir nota vermişti. Yunan filosunun açık şehirleri bombardıman ettikten sonra İstanbul'a dönerek ikmal yaptığı ve yeniden Karadeniz'e açılarak, Türk gemilerini batırıldığı, şu anda da Naxos kruvazörüyle bir torpidonun Karadeniz girişinde bütün gemileri kontrol ettiği, görüş sahasına giren Türk yelkenli ve yelkensiz gemilerini esir alarak son derece kötü davrandığı belirtiliyor. Yunanlıların İngiliz idaresindeki üssü kullandıkları da vurgulanıyordu. Anadolu Ajansı bu olayın İngilizlerce teşvik edildiğini açık olarak yazmıştı.²⁴

²² Orhan Duru, *Amerikan Gizli Belgelerinde Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İstanbul 1978, s. 169-177

²³ Emrullah Nutku, "İstiklal Savaş'ında Denizciler", *Yakın Tarihimiz*, C.IV, S. 41, s. 60-61

²⁴ Zeynep Kerman, *Belçika Temsilciliği Vesikalarına Göre Millî Mücadele*, İstanbul 1982, s. 50

10 Haziran 1922 günü Hamit Bey Ankara’nın protestosunu yabancı temsilcilere vermiş, Fransız ve İtalyan temsilciler, Yunan donanmasının İstanbul’dan çıkarılmasını istediklerini, bu defa da isteyeceklerini belirtmişler, fakat İngilizler notanın üzerinde hiç durmamışlardı. İngiltere için bu doğaldı. Çünkü Yunanistan’ı destekleyen ve kışkırtan İngiltere’ydi. Yunanistan’ın başarısı İngiltere’nin başarısı idi.²⁵

Yunanistan faaliyetlerini bundan sonra da devam ettirdi. Anadolu’da çıkmaza girdikçe hırsını Karadeniz’deki Türk nakliye motor ve sandallarından ve kıyı şehirlerinden almaya çalıştı. Bu bombardımandan önce şehrin boşaltılması, insanlarını çekmeleri için Avrupa temsilcilerine haber vermesi isteniyor, hatta limandaki Amerikan gemisi kaptanı Amerikalıları gemiye almak istiyor, buna izin verilmeyince de yetkililer protesto ediliyordu. Gayrimüslim vatandaşların durumuna da özen gösteriliyor, onlara karşı bir harekette bulunulmaması için Türk makamlar uyarılıyordu.

3. Türk Basınına Yansıyanlar

Anadolu basınının temel yayın organlarından biri olan Hakimiyet-i Millîye Samsun bombardımanı ile ilgili olarak şu bilgilere yer vermektedir:²⁶

“Yunanlıların bu küstah ultiyatomu şöyledir:

Yunan donanması başkumandanı amiralin emriyle, sizi, bizim tarafımızdan belirlenen Yunan subaylarından oluşan komisyonun önünde, Samsun’da mevcut bulunan bütün silahlarınızı, mühimmatınızı ve diğer savaş malzemelerini tahrip etmeye çağırıyoruz. Tahrip işlemi bugün 12.15’ten itibaren bir saat süre içerisinde 13.15’ten (İstanbul saatiyle) önce başlamalıdır. Tahribe zamanında başlamak üzere bütün hazırlıklarınızı yapmalısınız. Eğer bu talebi yerine getirmezseniz, belirtilen saatten sonra İkinci Lahey Konferansı antlaşmasının onuncu maddesini uygulayacağız ve bu konuda bir kopyayı size gönderiyorum. Buna göre, tatbik edilecek maddeye göre, tarafsız devletlerin temsilcileri ile konsolosluklarla temasa geçerek, belirtilen saatten önce tebaalarını Samsun’dan çıkarmalarını sağlayın. Aynı şekilde şehirdeki sivil halkı da çıkarınız. Bu talepleri yerine getirmez veya geciktirir ya da direnirseniz, bombardımanın sebep olacağı tahribattan dolayı biz hiçbir zaman mesuliyet kabul etmeyeceğiz.

Yunan donanması başkumandanı amiralin emriyle, sizi, bizim tarafımızdan belirlenen Yunan subaylarından oluşan komisyonun önünde, Samsun’da mevcut bulunan bütün silahlarınızı, mühimmatınızı ve diğer savaş malzemelerini tahrip etmeye çağırıyoruz. Tahrip işlemi bugün 12.15’ten itibaren bir saat süre içerisinde 13.15’ten (İstanbul saatiyle) önce başlamalıdır. Tahribe zamanında başlamak üzere bütün hazırlıklarınızı yapmalısınız. Eğer bu talebi yerine getirmezseniz, belirtilen saatten sonra İkinci Lahey Konferansı antlaşmasının onuncu maddesini uygulayacağız ve bu konuda bir kopyayı

²⁵ Rahmi Doğanay, *Karadeniz*, s.112-114; Biber, Tuğba Eray, *Karadeniz Rumları ve Yunanistan (1914-1923)*, Yeditepe Yayınevi İstanbul 2016, s.55-69

²⁶ *Hâkimiyet-i Millîye*, 8 Haziran 1922; *Hâkimiyet-i Millîye*, 9 Haziran 1922; Mehtap Başarır, “*Samsun Bombardımanı*”, s.2365-2391

size gönderiyorum. Buna göre, tatbik edilecek maddeye göre, tarafsız devletlerin temsilcileri ile konsolosluklarla temasa geçerek, belirtilen saatten önce tebaalarını Samsun'dan çıkarmalarını sağlayın. Aynı şekilde şehirdeki sivil halkı da çıkarınız. Bu talepleri yerine getirmez veya geciktirir ya da direnirseniz, bombardımanın sebep olacağı tahribattan dolayı biz hiçbir zaman mesuliyet kabul etmeyeceğiz.”

Türk tarafının cevabı hazır oluncaya kadar, şehirdeki Amerikan vatandaşlarının çıkmasını isteyen ABD gemi komutanı Ghormley, İstanbul'daki İtalyan Yüksek Komiseri'nden yardım istemiştir. Ancak Ankara Hükûmeti, açık şehir konumundaki Samsun'da Yunanlıların yaptığı şeyin bütünüyle haksızlık olduğunu, şehirdeki diğer yabancılar gibi Amerikalıların da Türk Hükûmeti tarafından korunacağını bildirmiştir.²⁷

Türk basınına olayların yansımaları değerlendirilen Mehtap Başarır şu değerlendirmelerde bulunmaktadır;²⁸

“Yunanlıların birçok masumun kanının akmasına neden olan bu saldırısı; Türkleri Hristiyan Rumlara ve Samsun'daki Amerikan vatandaşlarına karşı tahrik etmektedir. Böylece Yunanlılar, Avrupa'da, Türklerin Hristiyanlara zulüm yaptıklarına dair kopartılan gürültüleri teyit ettirmek niyetindedir. Ayrıca memleket dâhilinde bulunan Rumları, Türklerin aleyhine teşvik etmek, Türkler arasına da heyecan salmak isteyen Yunanlılar, bu heyecandan doğacak karışıklık esnasında Rumlara karşılık verecek Türkleri, sonra da Samsun'da yaşayan Amerikalılar aleyhinde kışkırtmak suretiyle asıl kendi yaptıkları mezalimin gürültülerini uzaklaştırmak istemişlerdir. Fakat Türkiye hükûmeti, bir taraftan mevcudiyet ve istiklali için mücadele ederken, diğer taraftan aldığı tedbirler sayesinde Samsun ve memleket dâhilinde bir hadisenin yaşanmasına izin vermemiştir. Böylece hem İslam hem de Hristiyan herkes kendi işi ve gücüyle alakadar olduğundan, Yunanlılar elde etmek istediği siyasi emeli gerçekleştirememiştir. Ancak kamuoyunu; propaganda, telkin ve kışkırtmalar ile Türkiye'nin ve Türklerin aleyhine çevirmek isteyen Yunanlılar ile birlikte hareket ettiği kabul edilen İngiliz ricalinin bir ekalliyetler meselesi yaratmak istemesi Türk basını vasıtasıyla sert dille eleştirilmiştir. Böylece basın, Samsun'un bombardımanı neticesinde adeta ağız birliği yaparak, yaşanan gelişmelerin ne devletler hukuku ne de insanlık esasları ile açıklanabileceğini öne çıkarmıştır. Bu bağlamda bombardımanın, İngiltere'nin son günlerde ortaya attığı Anadolu'da Hristiyan azınlığa zulüm yapıldığı söylentilerini desteklemek için yapıldığı basın kanalıyla ortaya konulmuştur.”

Yunan donanmasının bombardımana tabi tutukları Samsun'a beş yuzdenden fazla top mermisi gönderdikleri bu mermilerin müdafaasız sivil halkın evlerine, malına ve canına zarar verdiği bilinmektedir. Ayrıca bombardımandan Müslüman Türklerle birlikte Hristiyanlara ait evlerle, kilise binası ve yetimhane binasının isabet aldığı görülmüştür.

²⁷ Rahmi Doğanay, *Karadeniz*, s. 170

²⁸ Mehtap Başarır, “*Samsun Bombardımanı*”, s. 2373-2374

TBMM tarafından uluslararası hukuka aykırı olarak yapıldığı ifade edilen bombardımanda Samsun Hükûmet konağı, yolcu iskelesi, gümrük depoları, belediyeye ait gazhane de isabet almıştır. Sivil ölümler dışında dört asker şehit olurken, üç asker de yaralanmıştır.²⁹

4. Kamuoyları Açısından Bombardımanın Yansımaları

TBMM’de yapılan görüşmeler sonunda İstanbul milletvekili ve İçişleri Bakanı Ali Fethi Bey, Samsun bombardımanı hakkında yaşananlarla ilgili Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekili Fevzi Bey’in meclis oturumunda izahat vereceğini ancak “ansızın” rahatsızlanmasını nedeniyle kendisinin izahatta bulunacağını söylemiştir. Ali Fethi Bey; 8 Haziran tarihli gazetelerde görüldüğü üzere 7 Haziran sabahı, Samsun limanına gelen Yunan donanmasının öğleden sonra üç sularında yaklaşık iki saat süreyle şehri bombardıman ettiklerini söyleyerek bölgede sıkıyönetim ilan edilmesi meselesine şöyle değinmiştir:³⁰

“Sabahleyin limana gelmiş olan gemilerin elbette düşmanca ve saldırgan bir biçimde hareket için gelmiş bulduklarını gerek kumandan ve gerekse vali anlıyorlar. Harekât bir bombardıman ile ya da ihraç ile neticelenebilirdi. Bu itibarla, Yunan donanması amirali verdiği süre içerisinde şehirdeki bütün savaş malzemesinin tahrip edilmesini verdiği ültimatonda dile getirmiş aksi durumda İkinci Lahey Konferansının onuncu maddesini uygulayacaklarını söylemiştir.”

İçişleri Bakanı Ali Fethi Bey saldırıyla ilgili mecliste yaptığı açıklamalarda hükûmetin bölgede sıkıyönetim ilan ederek olumsuz herhangi bir olayın yaşanmasının önüne geçeceğini belirtmiştir. Sıkıyönetimin, zaten güçlkle sağlanan Türk müdafaasını, daha sükûnetle idare ve tanzim edebilmek ve şehir içerisinde her türlü fena duruma meydan vermemek maksadıyla yapılacağını izah eden Ali Fethi Bey, böylece tehlike geçince sıkıyönetimin sona ereceğinden söz etmiştir. Neticede Samsun’da sıkıyönetim ilânına dair İcra Vekilleri Riyasetinin hazırladığı tezkere müzakere edilmiş ve sıkıyönetimin on beş gün süre ile Samsun merkez Kazası’nda uygulanması kabul edilmiştir. Samsun merkez Kazası’nda ilan edilen sıkıyönetim, İcra Heyeti Vekiller Heyeti’nce 22 Haziran günü yürürlüğe girmek üzere 21 Haziran 1922’de kaldırılmıştır.

TBMM Hükûmeti Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey ise 8 Haziran tarihli notamıyla, Yunan filosunun yapmış olduğu bombardımanı İstanbul’daki İtilaf devletleri ve diğer devletler nezdinde protesto etmiştir.

Basında yer alan bilgilere göre; Samsun’un bombardımana uğramasının ardından Yunan harekâtı Samsun’dan başka Karadeniz sahili boyunca devam etmiştir. Yunan gemisi Karadeniz sahilinde gördüğü sandalları, takaları batırmaya devam etmiştir. Fransız bandrollü vapurla Karadeniz’den İstanbul’a gelen bir yolcudan edinilen bilgiye göre,

²⁹ Nuri Yazıcı, “Samsun Bombardımanı (7 Haziran 1922) ve Hilâl-i Ahmerci Hâmid Bey’in Arşivi’nden Samsun Bombardımanı ile İlgili Belgeler”, *XVI. Türk Tarih Kongresi*, 20-24 Eylül 2010, Ankara (V. Cilt),s.163-179

³⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Dönem, 20. Cilt, 50. Birleşim, 08.06.1922; *TBMM Zabıt Ceridesi*, 1. Dönem, 20. Cilt, 51. Birleşim, 10.06.1922.

Yunan harp gemileri, Karadeniz'de rast geldikleri sandal ve takaları bombalamakta ve bu araçların mürettebatından ihtiyar olanları en yakın iskelelere çıkarmakta, gençleri ise harp esiri addederek alıp götürmektedir.³¹

Ankara Hükûmeti 10 Haziran'da Kızılay ikinci başkanı Hamit Bey vasıtasıyla İstanbul hükûmeti ve İstanbul'daki yabancı devlet temsilcilerine ikinci bir protesto girişiminde bulunmuştur. Bu protestoda belirtilen husus ise; açık ve müdafaasız bir konumda bulunan Samsun'un bombardımana uğraması, Türkiye düşmanlarının Türk halkını ve Hükûmeti'ni tuzağa düşürme girişimi olarak değerlendirilmektedir. İstanbul basını ise olayla ilgili değerlendirmede bulunurken; İstanbul gazetelerinden *Tercüman-ı Hakikat* Samsun bombardımanını tamamıyla haksız ve gayrimeşru olarak nitelendirmektedir. Şehirde, savaş malzemelerinin bulunmadığı gerçeği ortaya çıkmıştır diyerek, bombardımanın mesnetsizlerini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle Samsun'da bulunan Amerikan Heyeti Azası'nın yaptığı soruşturmada, Yunan filosunun bombardımanı esnasında Samsun'da hiçbir silah deposunun bulunmadığı ortaya konulmuştur. Soruşturmanın devamında Samsun şehrine 10 kilometre mesafede yer alan (Bafra yöresinde) bir Türk bataryasının bulunmasına rağmen Yunan filosunun ateşine maruz kalmadığı gerçeği de ayrıca belirtilmiştir.³² Bu nedenle İstanbul basınında, bombardımanı, Yunan harp planının değil, siyaset ve propaganda planının uygulanmasına yönelik bir hareket biçiminde nitelendiren yazarlar da mevcuttu. Buna göre; Yunanlıların amacı, Hristiyanlara zulmedildiği izlenimi verdirerek batılı devletlerin siyasi çevrelerini ve kamuoyunu Türkiye aleyhine harekete geçirmektir.³³ Belirledikleri bu plan gereğince Yunanlılar, Samsun bombardımanını başka bir tarafa çevirmek üzere gayret sarf etmişlerdir. İstanbul'da bulunan Yunan temsilcisi, uluslararası hukuk tarafından açık ve müdafaasız şehir kabul edilen Samsun'da yaşanan hakikatleri başka tarafa çevirip, kendi fena eylemlerini haklı göstermek maksadıyla Rumca gazetelere uzun uzun açıklamalarda bulunmuştur. Yunan temsilcisinin açıklamaları *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde şu şekilde yer almıştır:³⁴

"Yunanlılar Samsun bombardımanını haklı göstermek için şehirde savaş malzemesi bulunduğu hususuna sarılarak hareket etmiş ve bombardıman esnasında kendilerini karşılayan Türk toplarına hedef olduklarını ve hatta uzun çaplı bazı mermilerinin Yunan savaş gemilerine isabet ettiğini söylüyorlar. Yunan filosu kumandanının ultimatomunda belirtilen bir saatlik sürenin dolmasını beklemeden Samsun'u bombardımana başladığı hakkındaki gerçeği de uzatmadan inkâr ederek, ultimatomda yer alan sürenin sona ermesinden sonra bombardımana başladıklarını belirtiyorlar. Hatta arada üç saatlik bir sürenin geçmiş olduğu iddiasında bulunuyorlar. Ancak şehrin süre dolmadan topa tutulduğu bir hakikattir. İstanbul, Yunan temsilcisinin bu garip mektubunu tercüme etmektedir: "Haziran'ın yedinci günü Yunan filosu Samsun şehrini orada toplanan savaş

³¹ Mehtap Başarır, "Samsun Bombardımanı", s. 2378

³² *Tercüman-ı Hakikat*, 12 Haziran 1922, *Vakit*, 11 Haziran 1922

³³ *İkdam*, 10 Haziran 1922, *Vakit*, 12 Haziran 1922

³⁴ *Tercüman-ı Hakikat*, 11 Haziran 1922

malzemesi yüzünden topa tutmuştur. Bombardımandan evvel Lahey Konferansı'nın onuncu maddesi gereğince savaş malzemelerinin tahribini ve sivil ahalinin şehirden uzaklaştırılması talep olunmuştur. Yunan filosunun Samsun valisine bir saat süre veren vesikası 248 Nolu Amerikan torpidosunun kaptanı vasıtasıyla tebliğ edilmiştir. Vali Yunan filosu kumandanına verdiği cevapta, Samsun'un müstahkem bir yer olmadığı için hukuken bombardıman edilemeyeceğini belirterek, Yunan kumandanının bütün isteklerini ret etmiştir. Böylece Yunan filosu, valiye verdiği ultiatomun ardından geçen üç saatlik bir süre sonrasında şehri bombardımana başlamış ve özellikle halka ateş açmaktan kaçınmıştır. Bombardıman başlayınca Türk bataryaları, Yunan gemilerine seri ve şiddetli ateş açmışlar, uzun çaplı bazı mermiler Yunan gemilerine isabet etmiştir. Yaşanılan bu gelişme, Samsun şehrinin müdafaasız olduğuna yönelik Türk valisinin iddiasını çürütmekle birlikte, Mustafa Kemal Paşa'nın ordusu için savaş malzemesine sahip bulunduğu gerçeğini de ortaya sermiştir.”

Yunanistan tarafından Samsun bombardımanının algılanma biçimi başarı olarak görülmüştür. Bu doğrultuda yayın yapan gazeteler, daha da ileri giderek, Karadeniz sahilinde taş taş üstünde bırakılmayacak bir vahşetin dahi yapılmasını tavsiye etmektedir. Samsun bombardımanından bahisle, Konstantin taraftarı *Patris* gazetesi, Ankara'dakiler tarafından tutulan Pontus Rumlarının ihmal edilmesine karşın Yunan toplarının Samsun'u bombardıman ederek cevap verdiğini kamuoyuna bildirmektedir. Gazeteye göre hem Ankara hem de Bâb-ı Âli bütün dünya milletlerine Samsun bombardımanını şikâyet etse de bu şikâyetleri hiç kimseyi etkilemeyecektir. Dahası, bu eylemi bizzat gerçekleştiren ve özellikle Anadolu'daki emniyet ve askerini takviye etmek isteyen Yunanistan da Türklerin şikâyet ve protestolarından kesinlikle müteessir olmayacaktır. Venizelos'u destekleyen *Tahidromos* gazetesi de Samsun bombardımanından dolayı Yunan donanmasını alkışlayacaktır. Gazete; Yunan filosunun faaliyet haberinin, toprağın altında kalan diğer Yunanlıları da temsil ettiğini böylece Rumların ümidini ve Rum ordusunun manevi kuvvetini takviye eylediğini öne çıkarmaktadır. Samsun bombardımanı, geç kalmış bir eylem biçiminde nitelendirmekle birlikte şimdilerde patlayan top seslerinin bir asır devam eden (Kanaris'ten beri) Rum mücadelesinin neticesini teşkil ettiğine değinen gazete, Rumların hemen dehşetli bir mücadeleye girmesinden Kanaris'in torunlarının memnuniyet duyacağını yazmaktadır. İlaveten gazete savaşlarda harap olan Rum yurdu karşılığında Karadeniz sahilinin de baştanbaşa yıkılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu durumda “taş taş üstünde bırakılmamalı” dolayısıyla bu eylem, örnek alınacak bir model olmalıdır.

Anadolu'daki Hristiyanlara yapılan zulümlere karşın Batı'da yükselen seslerin bir etkisinin görülmediği için bütün Hristiyanların imdadına ancak Yunan donanmasına ait toplarının yetişeceğini aktaran gazete, böylece Anadolu'da sağ kalan birkaç yüz bin Rum'un taze nefes alabileceğini bildirmektedir. Gazeteler Yunanistan'dan başka İngiltere'deki gelişmelere de odaklanmıştır. Buna göre *Hâkimiyet-i Millîye* gazetesinin İstanbul'dan aldığı bilgi, İngiliz Avam Kamarası'nda Samsun bombardımanının ele alınmasıyla ilgilidir. Avam Kamarası azasından bir yetkili, İngiliz Hükûmeti'nin Samsun

bombardımanından haberdar olup olmadığını ve Yunan donanmasının ne şekilde Boğazlar üzerinden Samsun'a çıktığını sormuş, bunun üzerine Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı, şu cevabı vermiştir:³⁵

"Evet, Samsun'un Yunan donanması tarafından bombardıman edildiğinden haberdar bulunuyoruz. Yunanlıların bu bombardımandan maksatları son zamanlarda Rusya'dan getirilen ve Samsun'da saklı tutulan savaş malzemelerinin tahribidir. Bu bombardıman esnasında savaş malzemesi dışındaki eşyanın tahribinden hükûmetin haberi yoktur. Yunan donanmasının Karadeniz'e çıkmasına gelince, 1921 Ağustos'undan beri Müttefiklerce, Boğazlar mıntıkasında oluşturulan bitaraftık kapsamında Yunan gemilerinin Boğazlardan çıkışına engel olamayız."³⁶

Hâkimiyet-i Millîye gazetesi Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı'nın sözlerini değerlendirirken, bombardıman hakkında bilgi veren müsteşarın büyük bir Yunan taraftarlığıyla işi idare ettiğine vurgu yapmaktadır. İlâveten gazete, İngiliz Hükûmeti'nin Samsun'da cephane bulunduğunu iddia edecek kadar bilgi sahibi bulunduğunu belirtmesinin ardından tahribattan hiç haberdar olmamasını garipsemektedir. Nitekim Samsun'da tek bir sandık cephane bile patlamamıştır. Dolayısıyla savaş malzemeleri değil, şunun bunun yani zavallı halkın meskenleri tahrip edilmiştir. Bu açıdan İngiliz dış siyasetini eleştiren gazete, Samsun bombardımanının İngiltere'nin bilgisi dâhilinde yapıldığından yola çıkarak, bütün dünyanın, yabancıların, Yunanlıların Samsun'a ne maksatla geldiklerini top atışlarından anladıklarını belirtmektedir.³⁷ Diğer taraftan İstanbul basınında, bombardıman eylemini ileri taşıyarak Ankara'yı dahi suçlu gösterenler de yok değildi. Bu bağlamda muhalif Ali Kemal, Samsun bombardımanında Yunanlıların suçu olduğu kadar Yunanistan ile Türkiye arasındaki düşmanlığı Avrupa ve Hristiyanlık âlemi ile bir sorun, bir zıddiyet haline dönüştüren Ankara'ya ait olduğunu iddia etmiştir.³⁸

ABD kamuoyunun basın vasıtasıyla Anadolu topraklarında ve İstanbul'da olanlar hakkında bilgi aldığı bilinen bir gerçektir. Bu çerçevede yayınlanan haber ve yorumlarda daha çok Hristiyan unsurların Türkler tarafından yok edildiği vurgusu üzerine inşa edilmiştir. Haber kaynakları ise genellikle ABD misyonları, konsolosluklar, yardım cemiyetleri ve gayrimüslim Osmanlı vatandaşları ile Yunanistan ve Ermenistan gibi TBMM Hükûmetiyle savaşın ve çatışmanın içerisinde bulunan Hükûmetlerin yayın organları ve kurumsal yapılarıdır. Millî Mücadele'nin başından itibaren Karadeniz bölgesine yönelik haberlerde ön plana çıkartılan grup Karadeniz Rumları ve onların Yunanistan ve İtilaf devletleri tarafından desteklenen Pontusçu Rumlar olduğu bilinen bir gerçektir. Bu haberlerde üzerinde durulan konular daha çok Karadeniz Rumlarına, Türk kuvvetleri ve çeteleri tarafından yapılan baskı ve katliam ile Rumların zorla

³⁵ *Hakimiyet-i Millîye*, 23 Haziran 1922

³⁶ *Hâkimiyet-i Millîye*, 21 Haziran 1922

³⁷ Aynı yer.

³⁸ *Peyâm-ı Sabah*, 11 Haziran 1922; *Vakit*, 11 Haziran 1922

göçürüldüğü ile ilgili haberlerdir. *The New York Times* üzerine yapılan bir çalışmada 1921ve 1922’de Karadeniz sahil şehirlerinin bombardımanın ABD basınındaki yansımalarıyla ilgili olarak şu bilgilere yer verilmektedir:³⁹

“Gazetede Samsun’un bir Yunan filosu tarafından bombardımana tutulması üzerine, Türklerin, müttefiklerin yüksek komiserliklerine protesto ilettiği yazılmıştır. Türklerin, Samsun’daki Rumları Türk otoritelere karşı provoke etmek amacıyla böyle bir saldırının yapıldığını düşündükleri bilgisine de yer verilmiştir.”

Bombardıman sırasında ABD donanmasına ait bazı gemiler Samsun limanında bulunuyordu. *USS Sands* (DD-243) *destroyer*’inin komutanı ve o sırada ABD filosundaki en kıdemli subay olan Robert Ghormley’nin kaleme aldığı hatıratına göre; Ghormley, 7 Haziran’da saat 09:00’da kıyıya çıkmış ve şehirdeki ABD firmalarının temsilcilerinden biri olan Johnson’un ofisine gitmiştir. Orada bulunan bir kişiden Yunan gemilerinin limanın dışında beklediğini öğrenmiştir. Johnson’a, bu durumu tüm Amerikalılara bildirmesini söylemiştir. Daha sonra telsiz vasıtasıyla Yunan donanmasının kıdemli subayı ile iletişime geçip, bir görüşme talebinde bulunmuştur. Takiben, Yunan filusunun *Naxos* savaş gemisine çıkıp, Yunan subayı ile konuşmuştur. Yunan subayı, limandaki İtalya ve Fransa bayraklı ticaret gemilerinin ateş hattından geri çekilmelerini talep etmiştir. Diğer yandan Ghormley, Amerikalıların şehirden çıkartılması için süre rica etmiştir. Şehirde çok sayıda yabancı ve birkaç bin Rum kadının olduğunu ve onların riske sokulmalarını gerektiğini ifade etmiştir. Yunan subayı, şehrin valisine bir mektup yazdıklarını, eğer muhatabına götürürse mektubu okuyabileceğini, bunu yapmadığı takdirde, mektubu kıyıya kendilerinin götüreceğini belirtmiştir. Ghormley, şehirdeki Amerikalılar ile temas edebilmek üzere mektubu teslim almayı kabul etmiştir. Kıyıya gelince, telgraf ofisinde Vali (Faik Bey) ve askeri yönetici (Tümen Komutanı Cemil Cahit Bey) ile görüşüp, mektubu alıcılara ulaştırmıştır. Cevabi mektubu da Yunan donanma komutanına bildirmiştir.⁴⁰

Söz konusu cevabı okuduktan sonra Yunan komutan, Samsun’u bombalayacaklarını duyurmuş ve Amerikan destroyerinin ateş hattından geri çekilmesini istemiştir. Ghormley, ilk başta insani açıdan bu tutuma karşı çıkmış ve uluslararası kurallar doğrultusunda yabancıların geri çekilebilmesi için 24 saatlik bir süre talep etmiştir. Ancak Yunan donanması komutanı, Türklerin Samsun’un açık şehir statüsünü ihlal ettiğini iddia etmiş ve bombalamayı gerçekleştireceklerini ilan etmiştir. Bunun üzerine Ghormley, Yunanlılara, Amerikalıların hangi evde toplandıklarını bildirmiş ve bu

³⁹ Yüksel Küçükler, “The New York Times Gazetesinden Samsun’u Okumak (1914-1923)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7 Sayı: 29, s.631

⁴⁰ Teoman Ertuğrul Tulun, *Samsun’un Yunan Donanması Tarafından 1922 Yılında Bombalanmasında ABD donanmasına Ait Karadeniz Filotillasının Rolü*, Avrasya İncelemeleri Merkezi (Avim) Yayınları, Ankara 2021, s.1-12

bölgenin bombalanmamasını talep etmiştir.⁴¹ Bombardıman saat 15:02'de, Yunan destroyerlerinin ateş acımasıyla başlamıştır. Şehirde büyük yıkım ve can kaybına sebep olan bombardıman saat 18:00'de sona ermiş ve Yunan savaş gemileri 19:30'da geri çekilmiştir.⁴²

5. Sonuç

Gerek İnebolu bombardımanı gerekse Samsun ve Trabzon bombardımanları görüldüğü gibi iki açıdan önemlidir. Birincisi kısa vadede Ankara Hükûmeti'nin askeri ve iktisadi ikmalini sekteye uğratarak Batı Cephesi'nde Yunan ileri harekâtına katkı sağlamak ve yeni mevziler elde etmektir. İkincisi ise Pontus faaliyetleri çerçevesinde oluşturulan çetecilik faaliyetlerine katılan yerli Rumlara moral gücü sağlamaktır. Nitekim İnebolu ve Samsun hadisesinde görüldüğü gibi Karadeniz'de dolaşan Yunan torpidoları sürekli olarak yerli Rum halkla iletişim içerisinde bulunuyordu. Bu iletişim ağı sayesinde bölgede faaliyette bulunan Rum çetelerini silah ve cephane açısından desteklemişlerdir. Başta İnebolu olmak üzere Samsun ve Trabzon bombardımanları bu limanları kontrol altına alma amacından ziyade, ikmal merkezleri olarak kullanılmasına izin vermeme düşüncesi ile yapılmıştır. Ne Yunanistan'ın ne de İtilaf devletleri donmalarının Karadeniz limanlara çıkarma yapacak askeri güce sahip olmadıkları bilinmektedir.

Bombardıman sonrasında ise İtilaf devletleri, İngiltere, ABD ve bunları destekleyen ülkeler Yunanistan'ın bombardımanını haklı çıkartacak bir propaganda ve diplomatik süreç başlatmışlardır. TBMM ise bir taraftan benzer saldırılara karşı askeri ve diplomatik tedbirler alırken diğer yandan elindeki basın vasıtasıyla toplumun moral değerlerini artırıcı bilgiler paylaşmıştır.

Kısaca Samsun bombardımanını değerlendirirken, bir taraftan askeri hareketlilik ve onun doğurduğu sonuçlara odaklanan siyaset, diğer yandan kamuoyu ve diplomatik propaganda ile kendi haklılıklarını kabullendirme cihetine gitmiştir. O nedenle bir askeri olayı ele alırken sadece askeri cihetten değil, kamuoyu ve diplomasi açısından da değerlendirmek gereklidir. Samsun bombardımanı bu örneklerden birisidir.

⁴¹ Dimitri Michalopoulos, "The 1922 Samsun Bombardment", *Studies of The Ottoman Domain*, C. V, Ağustos 2015, s. 11-17

⁴² Rahmi Doğanay, Karadeniz, s.171-175

Kaynaklar / References

Arşivler

ATASE Arşivi

KL. 1225 D. 14 F. 32-5.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi

BCA, HR. İM.6042.

Sürelî Yayınlar

Hâkimiyet-i Millîye Gazetesi, 8, 9, 21,23 Haziran 1922.

İkdam Gazetesi, 10 Haziran 1922.

İstikbal Gazetesi, 27 Temmuz 1921.

Peyâm-ı Sabah Gazetesi, 11 Haziran 1922.

Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, 11-12 Haziran 1922.

Vakit Gazetesi, 11-12 Haziran 1922.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Dönem, 20. Cilt, 50. Birleşim, 08.06.1922; 1. Dönem, 20. Cilt, 51. Birleşim, 10.06.1922.

Kitap ve Makaleler

Atabey, Figen, *Karadeniz’de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Millî Mücadele)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.

Atabey, Figen, “Millî Mücadele Döneminde Samsun Bahriye Müfrezesi Komutanlığı ve Faaliyetleri”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları*, C: 12 S: 68 Yıl: 2019, s. 319-324.

Aydın, Mesut, *Millî Mücadele Döneminde TBMM Hükûmeti Tarafından İstanbul’da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.

Başarır, Mehtap, “Anadolu Barışı Bağlamında Samsun Bombardımanı”, *Belgi Dergisi*, C:2, S:20, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Denizli, Yaz 2020/II, s. 2365-2391.

Baysal, Mevlut, “İnebolu Bombardımanı “*Yakın Tarihimiz*, C.IV, S.40, s.23-24.

Biber, Tuğba Eray, *Karadeniz Rumları ve Yunanistan (1914-1923)*, Yeditepe Yayınevi İstanbul 2016.

Çapa, Mesut, Millî Mücadele Döneminde Karadeniz’de Yunan Gemilerinin Faaliyetleri”, *Karadeniz’de İsyân, Mübadele ve Propaganda*, (Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu- Rahmi Çiçek-Mehmet Okur) Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020, s.171-182.

Çiçek, Rahmi, “Millî Mücadele’de İnebolu, Trabzon ve Samsun Bombardımanları”, *Karadeniz’de İsyân, Mübadele ve Propaganda*, (Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu- Rahmi Çiçek-Mehmet Okur) Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020, s. 183-198.

Çiçek, Rahmi, “Sakarya Savaşı Öncesi Karadeniz’de Yunan Ablukası ve İnebolu Bombardımanı”, *Atatürk Yolu*, C.III, S.10, Ankara 1992, s.38-51.

- Çukurova, Bülent, *Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ardıç Yayınları, Ankara 1994.
- Doğanay, Rahmi, *Millî Mücadele'de Karadeniz (1919-1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017.
- Doğanay, Rahmi, "Millî Mücadele'de Karadeniz Limanları", *Karadeniz'de İsyân, Mübadele ve Propaganda*, (Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu- Rahmi Çiçek-Mehmet Okur) Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020, s.137-170.
- Duru, Orhan, *Amerikan Gizli Belgelerinde Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İstanbul 1978.
- Himmetoğlu, Hüsnü, *Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları*, C: 1-2, İstanbul 1975.
- Kalkavanoğlu, İlyas Sami, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1957
- Kerman, Zeynep, *Belçika Temsilciliği Vesikalarına Göre Millî Mücadele*, İstanbul 1982.
- Küçükler, Yüksel, "The New York Times Gazetesinden Samsun'u Okumak (1914-1923)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7 Sayı: 29, s.622-639.
- Michalopoulos, Dimitri, "The 1922 Samsun Bombardment", *Studies of The Ottoman Domain*, C. V, Ağustos 2015, s. 11-17.
- Nutku, Emrullah, "İstiklal Savaşı'nda Denizciler", *Yakın Tarihimiz*, C.IV, S. 41, s. 60-61.
- Nuku, Emrullah, "Samsun Bombardımanı ve Kahramanlık Yarışı", *Yakın Tarihimiz*, C. 4, S. 41, İstanbul 1962, s. 60-62.
- Okur, Mehmet, "IX. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın Raporlarında Karadeniz'de Pontusçu Faaliyetler", *Karadeniz'de İsyân, Mübadele ve Propaganda*, (Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu- Rahmi Çiçek-Mehmet Okur) Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020, s.71-88.
- Okur, Mehmet, *Millî Mücadele'de Karadeniz Bölgesi'ne Yönelik İngiliz Faaliyetleri*, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları. Ankara 2006.
- Tulun, Teoman Ertuğrul, *Samsun'un Yunan Donanması Tarafından 1922 Yılında Bombalanmasında ABD Donanmasına Ait Karadeniz Filotillasının Rolü*, Avrasya İncelemeleri Merkezi Yayınları(Avim), Ankara 2021.
- Türk İstiklal Harbi (Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı)*, C. V, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1961.
- Yazıcı, Nuri, "Samsun Bombardımanı (7 Haziran 1922) ve Hilâl-i Ahmerci Hâmid Bey'in Arşivi'nden Samsun Bombardımanı ile İlgili Belgeler", *XVI. Türk Tarih Kongresi*, 20-24 Eylül 2010, Ankara (V. Cilt), s. 163-179.

Yazar Hakkında / About Author

**Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK | Trabzon Üniversitesi |
rcicek[at]trabzon.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1176-0000**

Ordu’da doğdu. İlköğretimini İzmir, ortaöğretimini Denizli’de tamamladı. Üniversite eğitimini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü’nde bitirdi. Aynı üniversitede Araştırma Görevlisi olarak, yüksek lisans (1986) ve doktora eğitimini (1991) tamamladıktan sonra 1992 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi’nde Öğretim Üyesi olarak çalışmaya başladı. Burada bulunduğu dönem içerisinde bölüm başkan yardımcılığı, bölüm başkanlığı, dekan yardımcılığı görevlerinde bulundu. 2017 yılında tarih eğitimi anabilim dalından ayrılarak, aynı fakültede yer alan sosyal bilgiler eğitimi anabilim adında görev aldı. 2018 Mayıs ayında kurulan Trabzon Üniversitesine bağlı Fatih Eğitim Fakültesinde Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü’nde öğretim üyesi olarak anabilim dalı başkanlığı ve bölüm başkanlığı görevlerini yürüttü. Halen ilgili bölümde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Çalışma alanında yayınlanmış 114 kitap, makale ve bildiri metni bulunmaktadır. Çalışma alanları; Karadeniz Bölgesi yerel tarih çalışmaları, tarih eğitimi, eğitim tarihi, Gayri Müslim Azınlıklar ve son dönem Osmanlı Tarihi ve Cumhuriyet Tarihi’dir. Söz konusu Fatih Eğitim Fakültesinde bu alanlarda açılan dersleri yürütmektedir.

**Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK | Trabzon University |
rcicek[at]trabzon.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1176-0000**

He was born in Ordu. He completed his primary education in İzmir and his secondary education in Denizli. He completed his university education at Ankara University, Faculty of Languages, History and Geography, Department of History. After completing his master’s degree (1986) and doctorate education (1991) as a Research Assistant at the same university, he started working as a faculty member at Karadeniz Technical University Fatih Faculty of Education in 1992. During his time here, he served as department vice president, department head and vice dean. In 2017, he left the department of history education and worked in the department of social studies education at the same faculty. He served as a faculty member and head of the department at the Department of Turkish and Social Sciences Education at Fatih Faculty of Education, affiliated with Trabzon University, which was established in May 2018. He currently works as a lecturer in the relevant department. There are 114 books, articles and proceedings published in the field of study. Working places; Black Sea Region local history studies, history education, history of education, Non-Muslim Minorities and the late Ottoman History and Republic History. He teaches courses in these fields at the Fatih Faculty of Education

